

Medzinárodný deň biodiverzity: Lišajníky ako architekti biodiverzity

22.5.2026 - Tomáš Čejka | SAV

Keď sa hovorí o biodiverzite, väčšina ľudí si predstaví vzácne rastliny, veľké šelmy alebo tropické pralesy. Do tejto mozaiky života však patria aj nenápadné organizmy, ktoré často prehliadame - lišajníky. Práve ony patria medzi najpozoruhodnejšie príklady spolupráce v prírode.

Lišajníky totiž nie sú jedným organizmom, ale výsledkom zložitého spolužitia viacerých partnerov z rôznych ríš – najmä húb, rias, cyanobaktérií a baktérií. Táto symbióza im umožňuje osídľovať aj miesta, kde by mnohé iné organizmy neprežili: skalné steny, horské oblasti či staré kmene stromov vystavené extrémnym podmienkam. Zároveň mimoriadne citlivo reagujú na zmeny prostredia, a preto sa už desaťročia využívajú ako spoľahlivé bioindikátory kvality životného prostredia.

Výsledkom výskumu lišajníkov na Botanickom ústave Centra biológie rastlín a biodiverzity SAV, v. v. i., je aj projekt *Lišajníky Slovenska*. „V rámci nášho bádania v ústave nás zaujíma evolúcia lišajníkov, vzťahy k prostrediu aj mechanizmy, ktoré formujú ich druhovú rozmanitosť. Skúmame genetickú štruktúru populácií, ich schopnosť prispôbovať sa meniacim podmienkam a procesy, ktoré ovplyvňujú vznik a šírenie druhov v priestore aj čase,“ približuje Anna Bérešová z Botanického ústavu CBRB SAV.

Dôležitú úlohu pri tom zohrávajú molekulárne metódy, najmä analýzy DNA. Tie umožňujú odhaliť príbuzenské vzťahy medzi druhmi, sledovať ich migráciu a lepšie pochopiť faktory, ktoré rozhodujú o ich prežívaní. Moderný výskum biodiverzity sa však už dávno neodohráva len v laboratóriách a herbároch. Čoraz významnejším zdrojom údajov sa stáva aj spolupráca s verejnosťou.

„Prostredníctvom platformy iNaturalist tak vznikol spomínaný projekt *Lišajníky Slovenska*, ktorý zhromažďuje tisíce pozorovaní z rôznych častí krajiny. Fotografie a záznamy od návštevníkov prírody pomáhajú mapovať rozšírenie druhov, sledovať zmeny v krajine a vytvárať cenné databázy využiteľné vo vedeckom výskume aj ochrane prírody,“ objasňuje vedkyňa.

Takéto údaje zároveň umožňujú dokumentovať výskyt vzácných a kriticky ohrozených druhov viazaných na zachované, prírode blízke lesy. Medzi ne patrí napríklad jamkatec pľúcny (*Lobaria pulmonaria*) alebo napúchavec modravý (*Leptogium cyanescens*). Ich prítomnosť je dôležitým signálom vysokej ekologickej hodnoty prostredia a zachovanej kontinuity lesných ekosystémov.

„Dáta z iNaturalistu zároveň ukazujú aj opačný pól – druhy, s ktorými sa ľudia stretávajú najčastejšie. K najbežnejšie fotografovaným patrí diskovník múrový, typický pre miesta s vyšším obsahom živín, či konárnik slivkový, ktorý je citlivejší na zvýšené množstvo dusíka v prostredí. Aj tieto zdanlivo obyčajné druhy dokážu veľa povedať o stave krajiny, v ktorej žijeme,“ konštatuje Anna Bérešová.

Medzinárodný deň biodiverzity tak nepripomína len význam ochrany vzácných druhov, ale aj potrebu systematického výskumu a dlhodobého zberu dát. Bez nich totiž nedokážeme porozumieť zmenám, ktoré v prírode prebiehajú. „A práve zapojenie verejnosti do dokumentovania biodiverzity sa stáva čoraz dôležitejšou súčasťou moderného výskumu – mostom medzi vedou a každodenným pozorovaním prírody,“ dodáva Anna Bérešová z Botanického ústavu CBRB SAV, v. v. i.

Spracoval: Tomáš Čejka, BÚ CBRB SAV, v. v. i.

https://www.sav.sk?doc=services-news&lang=sk&news_no=13640&source_no=20